

Estók József

A magyar börtönügy arcképcsarnoka

Megyery István
(1859 – 1931)

Szerzetesi szigorral élt, rendkívüli fegyelmezett napirendjéből kiküszöbölve mindazt, ami gátolhatta volna szellemi tevékenységében. És ha pihent, olvasott.

(Megyery Sári)¹

Megyery István jogi szakíró, igazságügy-minisztériumi tisztviselő, császári és kir. kamarás, koronaügyész-helyettes „A magyar börtönügy és az országos letartóztatási intézetek” című, 1905-ben megjelent mű szerzője. A nevezetes munka a hazai börtönügyi szakirodalom egyik legjelentősebb és legnagyobb lélegzetű alkotása.

Megyery István 1859. augusztus 13-án született a Szabolcs-Szatmár megyei Vasmegyeren – földbirtokos apja, vas-megyeri Megyery Pál² Porkoláb Rózával kötött második házasságának elsőszülött gyermekeként. Alig egy éves, amikor az édesapját tragikus körülmények között elveszti, így az édesanyjára vár az az óriási feladat, hogy a család megélhetéséről gondoskodjon, és a rövidesen megszülető második fiával együtt felnevelje és taníttassa gyermekeit.

A tragédiát követően a csonka család a Nyíregyháza melletti Kemecsére költözik; az özvegy édesanya minden kötelezettségének maradéktalanul eleget tesz, gyarapítja a családi vagyont, neveli, taníttatja fiait, akik később mindketten a jogi pályán találják meg boldogulásuk útját.

Megyery István elemi iskolai tanulmányait Kemecsen és – a ma már Romániához tartozó – Nagykárolyban végezte. Középiskolába előbb Nyíregyházán, majd Debrecenbe járt, és a debreceni református főgimnáziumban 1877-ben kiváló eredménnyel érettségi bizonyítványt szerzett.

¹ Megyery Sári: *Én is voltam jávorfácska*. Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1979. 13. o.

² Egyes források szerint a Megyery család története a honfoglaló Megyer törzsig vezethető vissza. A későbbi utódok a várjobbágyi sorból emelkedtek nemesi rangra; a Megyery név első okleveles említésére – Komiszár Dénes helytörténet-kutató szerint – 1294-ből található információ. A Megyeryek közül többen a magyar történelem, a jogtudomány és az igazságszolgáltatás neves egyéniségei lettek. A család egyik ágának leszármazottja volt többek között Arany János édesanyja, Megyery Sára is.

Megyery már gyermekkorától kezdve érdeklődött a jogtudomány, a jogi pálya iránt, így egyáltalán nem okozott meglepetést sem a közeli, sem a távolabbi rokonainak, ismerőseinek, amikor a debreceni jogi akadémiára iratkozott be. Tanulmányait később a budapesti egyetemen folytatta, ahol 1885-ben szerzett jogi doktori oklevelet.

1881. június 25-én kinevezték díjtalan joggyakornoknak a budapesti királyi főügyészségre, ahol Kozma Sándor királyi főügyész mellett dolgozott. 1882. április 20-ától 1883. október 1-éig a debreceni királyi ügyészség alkalmazásában állt, ahol szorgalmáról, munkájáról nagy elismeréssel szóltak előjárói. 1884. február 1-étől három és fél hónapon át Debrecenben, Popper Mór-nál ügyvédgyakornok. 1884 közepétől előbb a gödöllői járásbírósnál, majd ugyanazon év októberétől a debreceni törvényszéknél joggyakornok. 1885 októberétől törvényszéki aljegyzőként a nyíregyházi törvényszéknél dolgozik, 1886-ban bírói vizsgát tesz.

1887-ben Balassagyarmatra került királyi alügyésznek, és egyben a börtön igazgatója is lett. Lánya, Megyery Sári életrajzi regényében erről az időszakról a következőket írja: *„Amikor szellemi nevelője, első hivatali főnöke, a nagy jogász, Kozma Sándor ajánlására elnyerte a várva várt állást – a balassagyarmati alügyési tisztiséget – egyszerre két tervét látta megvalósíthatónak. A munkáiban kifejtett, „a börtönügyi jogszabályok módosítása” kérdéseivel kapcsolatos nézeteinek gyakorlati alkalmazását és a házasságát. Valami ösztönös képzettársítással egyesítve a két fogalmat, nem sejtve, hogy az otthoni fogházból hányszor menekül majd a feyencek sorsán javító eszmék világába.”*³ Megyery István kinevezését követően levelet írt menyasszonyának, Korniss Saroltának, és közölte a jó hírt: *„Kedves Sarolta, kineveztek. Szüleinek immár semmi kifogása nem lehet minél előbbi házasságkötésünk ellen.”*⁴ A pár 1887-ben kelt egybe,⁵ a házasságból három leánygyermek született.⁶

³ Uott.

⁴ Uott. 13. o.

⁵ Megyery István Tiszabüdön 1887. május 14-én jegyezte el és Büdszentmihályon, a mai Tiszavasváriban, 1887. október 29-én vezette oltár elé tóthváradgyai és buji Korniss Saroltát, Korniss Ferenc – Ugocsa vármegye szolgabírája, a nyíregyházi kir. törvényszék elnöke, a tiszaezlári vérvád-per tanácsvezető bírása, a dadai járás országgyűlési képviselője – másodszülött leányát, akitől évtizedekkel később, több évnyi különélés után 1919-ben elvált. Komiszár Dénes nyíregyházi helytörténész kimutatta a közös családfa vizsgálata alapján, hogy Megyery István és Korniss Sarolta közös össel (Megyery János) rendelkeztek; így Megyery István ötödfokú unokahúgát vette feleségül. Ezért adódott az az érdeklődés, hogy három leányuk egymásnak nemcsak testvérei, hanem hatodfokú unokatestvérei is voltak. (Lásd „A sokoldalú ügyész” című, Megyery István születésének 150. évfordulója alkalmából Balassagyarmaton 2009. december 1-jén megtartott konferencián elhangzott előadást.)

⁶ Ella, Irma és Sarolta. A legkisebb lány, Megyery Sári, Sacy von Blondel (1897–1983) színészetet tanult, számos magyar és német film női főszerepét játszotta el. 1932-ben felhagyva a filmzéssel hazatért Budapestre, és minden idejét az irodalomnak szentelte, próza- és verseskötetei jelentek meg. 1938-ban Párizsban telepedett le, ahol egy évvel később feleségül ment André Lang újságíróhoz és színpadi szerzőhöz. Itthon a 70-es évek végén, a 80-as évek elején fedezték fel újra „Én is voltam jávorfácska” c. önéletrészésének és a „Játékszerzem” c. emlékeket és portrékat tartalmazó kötetének köszönhetően. Megyery Sárít végakarátának megfelelően apja budapesti sírjába temették, irodalmi hagyatéka Balassagyarmatra került.

A balassagyarmati kinevezés elindítja Megyeryt a várva várt karrierje útján, 1895-ben királyi ügyésznek nevezik ki. Ahogy korábbi feladatait, ezt a megbízatását is rendkívül komolyan veszi. Rendszeresen szemlét tart, személyesen foglalkozik a rabokkal, és ha szükséges azonnal intézkedik. *„Az őrkísérete nélkül naponta kétszer járta végig a börtön celláit, csak egy acéltört rejtő bottal felfegyverkezve, s bár ennek használatára sohasem került sor...”*⁷

Sári lánya a már említett életrajzi művében – egy sajnálatos eseménnyel kapcsolatosan – apja határozott, felelősséget vállaló intézkedésére, „hősiességére” így emlékszik vissza: *„...még nem volt szervezett tűzoltóság és Gyarmaton egy nap az esti órákban kitört, s a szélviharban végzetessé válható tüzet csak Megyery István merész elhatározása akadályozta meg: a börtönudvaron összehívott rabok becsületességére utalva, a saját felelősségére szabadon engedte mind a kis bűnösöket, mind a hírhedt gonosztevőket, megmenteni a várost. Soha tűzoltóosztag nem dolgozott hősiesebben. Hajnaltájt csak a füst és a szénné feketedett romok emlékeztettek a szerencsétlenségre, és a lakosság nem győzte magasztalni az önkéntes tűzoltókat, kik életük kockáztatásával ragadták ki a gyerekeket, agastyánokat, állatokat a lángokból. (...) a foglyokat összehívó jelre senki sem hiányzott, s az utolsónak érkező – többszöri szökési kísérleten rajtaért – lóhalálában, futva, már a kapuból integetve csatlakozott társaihoz, nehogy szószegéssel gyanúsítsák.”*⁸

Megyery István 1889-től 1894-ig állandó munkatársa volt a Nógrádi Lapoknak, de már jóval korábbról, 1876-tól folyamatosan publikált a Szabolcs megyei Közlönyben, a Debreceni Ellenőrben, a Nyírvidék és Délibáb nevű lapokba tudósításokat, tanulmányokat és különböző értekezéseket. Kéziratban maradt hátra Petőfiről írt tanulmánya. Mint számos jogászt, őt is megérinti a „szépírás”. Bár nem volt termékeny „író”, „költő”, de ezen a téren is megmutatta tehetségét: *„... a jogi hivatásra készülve poétának is érezte magát. Nem költőnek, „poétának”. Szerelmese volt az irodalomnak.”*⁹

⁷ Uott. 11. o.

⁸ Uott. 52-53. o.

⁹ Uott. 13. o.

Megyery – ma azt mondanánk, hogy nyelvzseni volt – szinte pillanatok alatt tanult meg három idegen nyelvet, és „*egyetemista éveiben zsebében fillérekkel baran-golta be Európát, otthonos volt Párizsban, Londonban, Olaszországban.*”¹⁰

Visszatérve Megyery István szakmai előmenetelére: karrierje csúcsára 1912-ben érkezett. „*1898-tól az igazságügymin. törvényelőkészítő osztályán teljesített szolgál-tatot, ahol a büntető eljárást hatályba léptető jogszabályok, utóbb egyes börtönügyi jogsza-bályok tervezetén dolgozott. [Az ügyészi utasítások többségét is ő írta – E. J.] 1909-től a büntetőjogi osztály vezetője. 1912 – 1929 között koronaügyész-helyettes.*”¹¹

* * *

Megyery István nevéhez szakmai szempontból két jelentős alkotás kötődik, ezek *A magyar királyi ügyészségek* és *A magyar börtönügy és az országos letartóztatási intézetek* című munkák.

1893-ban még balassagyarmati királyi alügyészként írja meg élete első na-gyobb lélegzetű szakmai művét a *Magyar királyi ügyészségek* címmel. Ebben fel-vázolja az ügyészi szervezet kialakulását, fejlődését, felsorolja a magyar kir. ügyészségekről szóló 1871. XXXIII. tc.-et követően megjelent joganyagot, a kü-lönböző útmutatásokat, állásfoglalásokat.

Megyery tanulmánya bevezető gondolatai közt rögzíti, hogy „... az ügyész-ség alapszervezete a létrejöttétől számított huszonegy év alatt lényeges változást nem szenvedett, az továbbra is a szervezeti törvény és a koronaügyészi tiszt betöltetlensége miatt az ügyészi szervezetet ténylegesen irányító Kozma Sándor által kijelölt úton ha-lad. Állítása szerint a kir. ügyészség intézményét 1893-ban már országszerte tisztelet, bizalom, sőt népszerűség övezte.”¹²

A munka további részeiben az ügyészi feladatokat tekinti át, ezt követő-en a kir. ügyészségek bíróság előtti szerepével, az ügyészi adminisztrációval foglalkozik, majd teljes terjedelemben közli Kozma Sándor budapesti királyi főügyész 1872. január 1-én megjelent szervezeti körrendeletét. A mű befejező részében az ügyészségek területi beosztását ismerteti.

Megyery István már kir. főügyész-helyettesként írta meg az 1905-ben megje-lent, hat részből álló, 573 oldalas, statisztikai adatokkal, képekkel és tervrajzokkal illusztrált – a magyar börtönügy szempontjából igen jelentős művét – *A magyar börtönügy és az országos letartóztatási intézetek* címmel, amit francia nyelven is ki-adtak. Lánya erről – nem kis büszkeséggel – így ír: „... bevallom, hogy a terjedelmes szöveg egy részét én is csak francia fordításban (*Les institutions pénitentiaires en Hongrie, 1905*), a párizsi Nemzeti Könyvtárban olvastam. Véletlenül akadtam rá. És azt hittem, öreg szívem kiugrik a helyéből a gyermekes– gyermeki büszkeségtől.”¹³

¹⁰ Uott. 7.

¹¹ *Magyar Életrajzi Lexikon 1000-1990*. Javított, átdolgozott kiadás. Főszerkesztő: Kenyeres Ág-nes. HTML: Magyar Elektronikus Könyvtár. Hungarológiai Alapkönyvtár.

¹² Pityi Norbert balassagyarmati városi ügyész előadása „A sokoldalú ügyész” című, Megyery István születésének 150. évfordulója alkalmából Balassagyarmaton 2009. december 1-jén meg-tartott konferencián. (A tanácskozást az ügyészség és a Magyar Jogász Egylet Nógrád megyei Szervezete rendezte Kovács Tamás legfőbb ügyész fővédnökségével és részvételével.)

¹³ Megyery Sári: i. m. 13. o.

Kétségtelen, hogy a büntető igazságszolgáltatás, illetve a büntetés-végrehajtás szempontjából olyan nagy jelentőségű alkotásról van szó ami – azóta már tudjuk – „... legfeljebb félévszázadonként bukkant fel szakirodalmunkban”¹⁴

1905-ben Budapesten rendezték meg a nemzetközi börtönügyi kongresszust, Megyery István királyi főügyészhelyettes könyvét „... a kongresszushoz igazítva jelentette meg az igazságügyi tárca”¹⁵ A mű – Mezey Barna szerint – az országos börtönügy áttekintő adattárának is felfogható; a kiadvány a műfaját tekintve: „kommentárral ellátott adatközlés és szemelvénygyűjtemény”¹⁶

A könyv részletes tartalmi ismertetésére – terjedelmi okok miatt – nincs lehetőségem. Önkényesen ragadok ki néhány területet, amelyekről részletesebben írok, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy felkeltsem az olvasó érdeklődését e ma már nehezen fellelhető mű iránt.

Megyery a művét történeti visszatekintéssel kezdi, vázolja 1772-től a kiegyezésig terjedő időszak azon törekvéseit, amelyek célja a büntetőjog és a börtönügy reformja volt. Bemutatja a gróf Eszterházy Ferenc által 1772-ben Szempcen alapított első országos fegyintézetet, majd a „jogutód” tallói és a szegedi intézeteket. Részletes képet kaphatunk szamosújvári provinciális börtönről és a megyei hatósági börtönökről. Részletes statisztikai adatokon keresztül és intézeti jelentések segítségével bepillantunk néhány intézet életébe.

A könyv második részében megismerheti az olvasó Horvát Boldizsár igazságügy miniszternek a börtönügy érdekében tett intézkedéseit, Kozma Sándor főügyész szervezeti körrendeletét, a házszabályokat és más fontosabb börtönügyi rendeleteket, közöttük is a – legfontosabbak egyikét – az 1874. július 1-jén hatályba lépett 696. számú IM utasítást. Információt kaphat az olvasó a progresszív rendszer meghonosítására tett lépésekről, a fegyőrök oktatásának beindításáról, a fegyencek tankötelezettségének módosításáról. A tankötelezettség felső határát a 30. évben határozták meg, mert a rabok átlagos műveltsége jóval alacsonyabb volt az országos átlagnál; a szabadultaknak csak mintegy 55%-a tudott írni, olvasni pedig 61 %-uk.

A fegyőrök oktatásának beindítását jelentős eseménynek tekinti a szerző. Az intézetek képzetlen őri állományának problémáira már több neves börtönügyi szakember felhívta a figyelmet korábban is. Többek között Tuffer Emil, amikor Csillag Lászlóval Horvát Boldizsár igazságügy-miniszter megbízásából vizsgálták az országos fegyintézeteket. Különösen elsomorító helyzetet tapasztaltak e téren az illavai fegyintézetnél, ahol a fegyencek örök elleni támadása, lázadása több esetben a nem megfelelően felkészített, képzetlen személyzet szakszerűtlen intézkedéseire volt visszavezethető.

¹⁴ Lőrincz József – Nagy Ferenc: *Börtönügy Magyarországon. Kiadja a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság.* Budapest, BVOP, 1997. 5. o.

¹⁵ Mezey Barna: *A polgári börtönügyi tudományosság a XIX-XX. század Magyarországon.* In: *A magyar börtönügy kutatásának alapjai.* (Szerk. Bódiné Beliznai Kinga, Mezey Barna.) Budapest, ELTE ÁJK Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék, 1997. (Jogtörténeti Értekezések 20.) 86. o.

¹⁶ Uott.

A kiadvány harmadik része az 1878. évi V. tc. – a Csemegi-kódex – büntetési rendszerével és a szabadságvesztés-büntetésekkel foglalkozik. Megyery részleteken kitér a Kódex által bevezetett hat büntetési nemre és a szabadságvesztés-büntetések végrehajtásának módjára.

A negyedik részben a börtönügy 1880. és 1905. közötti helyzetét ismerhetjük meg. Ebben az időszakban épült a ma is működő intézeteink több mint nyolcvan százaléka, a nagyszabású beruházások eredményeként 10 országos intézet, 68 ügyészségi, 316 járásbírósi fogház és 5 javítóintézet működött az országban.

A könyvből képet kaphatunk a tisztviselői karról, tagjainak javadalmazásáról, az őrszemélyzetről, a letartóztatottak munkáltatásáról, étellemezéséről, ruházati és egészségügyi ellátásáról, a fegyelmezés, az oktatás, a rabsegélyezés, a feltételes szabadságra bocsájtás szabályrendszeréről, a fegyházrendtartás szabályairól.

A munkáltatás korabeli rendszere igazodott a rabok képzettségi színvonalához. A belső házi – ellátási, intézetműködtetési, rabkertészeti – munka mellett ismert volt a munkaerő bérbeadása, elsősorban mezőgazdasági munkák, pl. a szőlőművelés, vagy a folyó-, illetve patakszabályozási munkák elvégzésére. A munkáltatás harmadik formája volt – az alapvetően képzetlen munkaerővel –, amikor intézeten belül valamilyen kézműves tevékenységet (kosárfonást, kefekötést, tollfosztást) végeztek, vagy a hosszabb időre elítélteknek betanított asztalosipari munkákat biztosítottak, avagy a rabokkal az elítéltek ruházati ellátásához szükséges daróc anyag szövését és a daróc ruházat varrását végeztették el.

Az elítéltek étellemezése terén előrelépésként könyveli el a szerző, hogy már megjelenik a differenciált étellemezés, amikor az étlap összeállításánál eltérő étrendet állítottak össze az egészséges és a beteg elítéltek számára.

Az egészségügyi viszonyokkal kapcsolatosan Megyery megállapítja, hogy az étellemezés javuló színvonala, a szabad levegő biztosítása, illetve a szabad levegőn való munkáltatás, a kórházzrészlegek és az azokhoz kapcsolódó verandás szellős létesítmények nagymértékben hozzájárultak a pusztító kór, a tüdőbaj visszaszorításához. A korábbi időszakhoz viszonyítva a halálozási arány a negyedére esett vissza a magyarországi börtönökben.

Az elítéltek kötelező elemi iskolai oktatása mellett Megyery ír a rabok vallásgyakorlásáról. Az elítéltek számára biztosítva volt az intézetekben a vallásuknak megfelelő lelki gondozás, és emellett kötelező volt vasár- és ünnepnapokon a szentmiséken, istentiszteleteken való részvétel is.

Megyery részletesen szól a fegyintézeti rendet megsértőkkel szemben alkalmazható büntetésekről, valamint a rabsegélyezés hazai és nemzetközi helyzetéről is; teljes terjedelemben közli a büntetések végrehajtását szabályozó 1880. évi 2106. sz. IM rendeletet.

A könyv utolsó részében – leíró jelleggel – az országos letartóztatási intézeteket mutatja be kellő részletességgel, egy-egy látkép csatolásával és a ki-

advány végén – számos statisztikai adat mellett – a fegyintézeti tervrajzok közreadásával.

* * *

Megyery munkásságát számos kitüntetéssel és címadományozással ismerték el, melyek közül csak a két legjelentősebb elismerést említjük: nevezetes börtönügyi munkája megjelenése után a király a Signum Laudis elismerésben részesítette, majd 1916-ban megkapta az Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztjét.

Megyery Istvánnak hosszú élet adatott, ugyanakkor élete utolsó éveit megke-
serítette a betegsége. Rövid szenvedés után 1931. augusztus 17-én hunyt el. Sírja a budapesti Fiumei úti temető 34/4/43 számú parcellájában található, ahol vele együtt nyugszik leánya, Megyery Sári is végakarátának megfelelően.

Megyery István díszmagyaros és idősebb kori fotója a balassagyarmati Madách Imre Városi Könyvtár helytörténeti gyűjteményéből való. Megyery István fiatalkori fotóját, illetve a sírkövéről készült felvételt Komiszár Dénes nyíregyházi helytörténész, helytörténet-kutató bocsájtotta rendelkezésünkre.

Irodalom

- Komiszár Dénes: *Megyery István jogi szakíró, császári és királyi kamarás, magyar királyi koronaügyész-helyettes*. In: Balassagyarmati Honismereti Híradó 2009. évi évkönyve. Balassagyarmat, 2010. 20-29. o. [„A sokoldalú ügyész” című, Megyery István születésének 150. évfordulója alkalmából Balassagyarmaton 2009. december 1-jén megtartott konferencián elhangzott előadás.]
- Lőrincz József – Nagy Ferenc: *Börtönügy Magyarországon*. Kiadja: a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság. Budapest, BVOP, 1997.
- Magyar Életrajzi Lexikon 1000-1990*. Javított, átdolgozott kiadás. Főszerkesztő: Kenyeres Ágnes. HTML: Magyar Elektronikus Könyvtár. Hungarológiai Alapkönyvtár.
- Megyery István: *A magyar királyi ügyészségek*. Balassagyarmat, Halyák István Könyvnyomdája, 1893.
- Megyery István (szerk.): *A magyar börtönügy és az országos letartóztatási intézetek*. Közzéteszi a Magyar Kir. Igazságügyi Ministerium. Budapest, Franklin, 1905.
- Megyery Sári: *Én is voltam jávorfácska*. Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1979.
- Mezey Barna: *A polgári börtönügyi tudományosság a XIX-XX. század Magyarorszáján*. In: A magyar börtönügy kutatásának alapjai. (Szerk. Bódiné Beliznai Kinga, Mezey Barna.) Budapest, ELTE ÁJK Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék, 1997. (Jogtörténeti Értekezések 20.) 5-102. o.
- Pityi Norbert: *Dr. Megyery István szakmai elméleti munkássága*. In: Balassagyarmati Honismereti Híradó 2009. évi évkönyve. Balassagyarmat, 2010. 30-41. o. [„A sokoldalú ügyész” című, Megyery István születésének 150. évfordulója alkalmából Balassagyarmaton 2009. december 1-jén megtartott konferencián elhangzott előadás.]
- Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái*. HTML: Magyar Elektronikus Könyvtár. Hungarológiai Alapkönyvtár.
- Wikipédia: *Megyery István, Megyery Sári*